

МУЗИЧНО-МОВНИЙ ШАНС УКРАЇНИ

*Побережна Галина Іонівна,
доктор мистецтвознавства,
професор кафедри теорії та
історії музики Інституту
мистецтв НПУ імені
М.П. Драгоманова*

Про українську мову і українську пісню говорилося і писалося чимало. Серед багатьох досліджень особливу цікавість на сьогодні викликає етнопсихологічний напрямок, започаткований, власне, ще М.Гоголем [1]: письменник поставив собі на меті розкрити через народну творчість саме душу українського народу, до якого належав. Отже, зробив це із натхненням і талановито.

Останнім часом актуалізувалася інша тема в межах згаданого напрямку: вже не просто пізнання психічних витоків українського етносу, а долі його – є на часі. Глобальна криза, яку переживає людство, змушує для пошуку порятунку звертатися до власних внутрішніх резервів. І в Україні вони є. Та ж сама мова і пісня – могутній резервуар енергії і духовної сили нації. Тільки сьогодні вартує усвідомити це на новому рівні.

Мета статті – актуалізувати інтонаційно-мовний потенціал України в парадигмальному контексті сучасної науки. При цьому визначення «інтонаційно-мовний» стосується як мови, так і музики (яка також є специфічною мовою) в їх аудіальній формі існування.

Енерго-інформаційна теорія, постулюючи хвильові процеси як основу матерії, насправді апелює до музичної основи Всесвіту, про яку сповіщається ще в прадавніх музично-космогонічних теоріях. В Індії, наприклад, існувало вчення про Вищий звук Надо-Брахман як зародок світу, що розгортається через вібрації частот у видимий світ. Музика, як вважалося, не тільки відбиває, але й започатковує пропорційний порядок у Всесвіті. Ця пропорційність задана внутрішньою будовою будь-якого музичного звуку. В його основі – єдиний

алгоритм послідовності обертонів, що визначається математично точною відповідністю додаткових частот (призвуків).

Сьогодні наука вбачає різницю між феноменальними рядами лише в довжині хвилі. Фактично, довжина хвилі (а це й є атрибут звуку) – ключ Всесвіту. Музична система в цілому відбиває універсальні схеми світобудови, і наука це підтверджує [Див. про це докладно: 2].

Вважалося також, що кожна людина має своє звучання, свій окремий звук, вплетений у світову симфонію голосів. Кожний з нас має своє місце і значення в музичній гармонії світу. Не руйнувати цю єдність, вписатися у неї – задача особистісного розвитку будь-якої людини. І – народу.

Адже індивідуальний рух людини невіддільний від загального. Він підкоряється універсальним законам на всіх рівнях – від руху клітинок до траєкторії долі. Це принцип єдності макро- і мікrokосму, співзвучність людини і світобудови.

Життя кожного починає складатися повторюваними реакціями на виникаючі обставини. Згодом ці реакції міцніють, кристалізуючись у стійкі програми, які, у свою чергу, взаємодіючи між собою, визначають більш тривалий і стійкий тип поведінки людини у світі. Проблемою стає саме життя людини як таке, її завдання, місія. Формується те, що називається *вроджена поведінкова модель*. Це - гештальт, що закріпив комплекс психофізіологічних реакцій людського організму на зовнішні життєві обставини (обумовлені у тому числі й генетичними факторами).

Певні якісні зміни в психічному житті людини, що необхідно відбуваються на життєвому шляху, зумовлюють *трансформацію вродженої поведінкової моделі людини*. Зробити її усвідомленою й цілеспрямованою – ось завдання людини, що має доленосне значення і визначає її місію як особливої живої істоти – «людини розумної» (*homo sapiens*).

Лише музикотерапія, що прямо працює з емоційним спектром особистості, здатна суттєво трансформуючи вплинути на останню. Все це стосується і життя окремого народу, яке мусить вписатися у глобальний, космічний резонанс - «музику сфер». Дійсно, кожний музичний звук (і кожна людина) містить у послідовності своїх гармонік єдиний алгоритм, що задає у своєму прихованому вібраційному коді якусь найкращу спрямованість енергопотіка (так само як і музично-історичного процесу).

Так, «музичний Всесвіт» має свій плин, свій найкращий вектор розвитку. Адже й реальний Всесвіт має аналогічну енерговібраційну основу й теж власний «Омега-вектор» - різний у різні часи («час розкидати» і «час збирати»). Все-таки суще або вписується в пануючий напрямок, або стоїть поперек Шляху й змагається з нього. «Хто знає закон вібрацій - той знає весь закон життя», - зазначали древні.

Дійсно, як встановили вчені, кожна людина продукує на клітинному (і в першу чергу нейронному) рівні власну частоту вібрацій (кожна емоція, як відомо, має свою). Вона повинна бути «співзвучна», синхронізована з навколишнім простором, Космосом. Лише потрапляючи в резонанс із «світовим плином», людина знаходить життєву силу для самореалізації.

Саме явище резонансу є основою музикотерапевтичного цілющого впливу. Резонування частот коливань дає різке нарощування амплітуди коливань при збереженні частоти, в результаті чого руйнуються мости, коли проходять військової колони, стає неприборканою психічна енергія, що виливається в погроми після рок-концертів і т.п. А розбалансований внаслідок хвороби коливальний контур кліток різних органів і систем організму відновлює в результаті резонансу нормальний режим життєдіяльності: блоки на шляху плину енергії зриваються, і життєва енергія відновляє свій вільний тік в

організмі, вже не зустрічаючи жодних перешкод. Включаються саморегулюючі функції організму.

Саме музика дає можливість *відчутти* зазначені резонансні принципи функціонування світобудови в їхній нерозривності. Музика може допомогти налаштувати людину на потрібну частоту, подібно настроюванню музичного інструмента. Настроювання це виключно індивідуальне. Механізм же синхронізації із цілим є універсальний: він заснований на тому, що енергопотік струмує тільки в напрямку Омеги. Таким чином, той, хто не йде до неї (еволюційним шляхом), порушує світову гармонію, не вписується в неї, і відповідно одержує від долі «запотиличник» - проблему.

Головне на цій стадії – *усвідомлення ступеня майбутньої трансформації*: вона може припускати серйозне ламання психоповедінкових стереотипів, а може мати частково-корегуючий характер. Все це визначає стратегію музикотерапевтичної роботи й вибір її методів.

Які ж найбільш важливі компоненти музикотерапевтичної технології можна залучати до роботи? Це:

- аксіологічний (відбір особистісної системи ціннісних орієнтацій)
- когнітивний (людина отримує відомості про себе як про унікальний феномен світу, про природу своїх емоцій, темпераменту, способи реагування, що допомагають або заважають їй у виконанні доленосного завдання тощо)
- особистісний (стимулювання особистісного зростання, прагнення до самореалізації та ін.).
- діяльно-творчий (розвиток творчих і комунікативних здібностей у різних ситуаційних обставинах).

Очевидно, що музикотерапія на запропонованому шляху має перспективу піднятися в статусі: від технології розв'язання розвиваючих, корекційних, реабілітаційних і виховних завдань до експертної системи активного впливу на особистість людини.

Включення музикотерапії в блок дисциплін, покликаних сформувати фахівця – педагога-музиканта - в стінах НПУ, відповідає загальносвітовий прогресуючій тенденції: впровадженню психотехнологій, здатних забезпечити ефективне функціонування людини в сучасному суспільстві, гуманізацію орієнтирів його розвитку. Адже саме музика – мистецтво, утворене найбільш чутливими для живого організму вібраціями (звуковими) – спроможна допомогти самоздійсненню людини. Адже наш мозок (і це науково сьогодні доведено) працює за музичними принципами¹, і через підсвідомість музика може активно впливати на поведінкові моделі людини, модифікувати їх, закріплювати нові, що стають з часом звичними.

Людині упорядкованість Всесвіту відкривається поступово. Можливо, хаосу немає зовсім? – замислюються сьогодні вчені. Так, прийде час, коли сфера людської психіки і людських стосунків постане дзеркалом вищої упорядкованості, якою вона є насправді. І тоді формування людської душі легше буде скорегувати з універсальним алгоритмом буття, котрий вже відкривається вченим у сфері точних наук. Знову виявляється, що в основі його лежить той самий музичний звук, його акустична природа [4].

¹ Досліджуючи хімізм мембранних потенціалів у нервових клітинах, вчені разом з термінами квантової механіки використовують терміни «мажор» і «мінор», «мелодичний» і гармонічний, «діез» і «бемоль», навіть назви нот і нотний стан. «Музикальність» центральної нервової системи людини виразно розкривається на прикладі роботи її головного мозку. Для прикладу наведемо фрагмент з наукової статті на цю тему:

«Вот здесь мы подходим к тончайшей физиологии, в которую задействованы законы музыки и квантовой механики... Таким образом, в ЦНС, при активизации тех или иных функций возникают устойчивые трезвучия, образуя, таким образом, временные модульные системы регуляции в мозге. Посредством диэзов и бемолей, которые соответственно связаны с отдельными отделами мозга, данные трезвучия выявляются. В свою очередь диэзы соответствуют локальным фазам возбуждения, тогда как бемоли – локальным фазам торможения. Эта музыкальность универсальна для всей ЦНС» [3].

Чи варто й надалі ігнорувати музику як вібраційно-сенсорний стрижень універсуму? Адже буття людини і буття народу – це реалізація одного й того ж закону, що лише здійснюється у різних «октавах» (на різних «поверхах»). Кожен, аби вписатися у світову гармонію, мусить вирівняти свій «вібраційний контур» – інтегрально-коливний спектр душі. Чи не в цьому і є сенс особистісного саморозвитку? В подоланні хаосу, ентропії. У єднанні зі Світлом, Любов'ю, Красою!

На жаль, могутні властивості музики ігноруються. Хіба звуковий клімат, в якому ми сьогодні існуємо, можна назвати музичним? Це або шуми, або попса. Мізерний процент населення регулярно відвідує філармонічні концерти і вистави опери. Більшість вимушено орієнтується на зовсім інші цінності.

Російський композитор, музикант-педагог і дослідник В.В. Кірюшін дійшов висновку: музика – це та ж сама мова, і в ній є свої фонемі. Так, в класичній музиці він нарахував їх 128, трошки менше (до 100) – у музиці передкласичної епохи, а у сучасній поп-музиці – їх лише 28. Отже сучасна дитина, що зростає у руйнівному звуковому середовищі, не розквітає не тільки душею, але й розумом. Гнітючий вплив на людський інтелект сучасних напрямків рок- і поп-музики науково доведено.

Доведено і те, що людина народжується з установкою на музичні ритми своєї нації² – так спрацьовує генна пам'ять. Не дивно, що в педагогіці велика увага приділяється психологічним основам розвитку дітей засобами народної творчості. Українські веснянки, колядки, примовки, дитячі пісеньки тощо – все це мусить оточувати українську дитину від народження, доки не стане її власною органічною мовою – підґрунтям для здорового розвитку її розуму і душі. А українська пісенність, до речі, належить до найдовершеніших фольклорних культур. В ній є не тільки мелодична краса, а й класична

² Показово, що відомий скульптор В. Мухіна, говорячи про якість національно-особливого в образотворчому мистецтві, відмітила «идентичность ритмичности разных отраслей народного искусства у одного народа» [:169]

упорядкованість. Українська народна пісня здатна впливати і багатовекторно, і водночас – системно цілісно.

Так само українська поезія сповнена музики. Недарма Україна багата на довершених поетів, і її поезія, як і музика, вирізняється багатством відтінків: як емоційно-зворушливих, так і оригінально-світоглядних. Чого вартий один Тарас Шевченко! Музику українського вірша треба видобувати, як скарб, що схований під землею. Для цього треба якнайбільше читати ці вірші уголос – у будь-якому віці. А ще краще – проспівувати їх (читати на розспів). Це, власне, одна з найдієвіших форм вокалотерапії. Якщо сам не читаєш – то хоча б слухай. Потрібні відповідні диски, популяризація мистецтва мелодекламації. Багатюща скарбниця України! Черпати – і не вичерпати!

Людська сенсорна система налаштована на певний спектр вібрацій. Якщо людину занурити, як у барокамеру, у резонансні до її душі вібрації – звукові, кольорово-світлові, смакові і т.д., то можна трансформувати її в об'єктивно заданому напрямку, а через неї (за умов досягнення певної кількісної межі) – і суспільства.

Ми завжди називали це виховним впливом мистецтва (різних його видів), але використовували цей вплив на свій розсуд. З огляду на сучасні наукові знання це вже не є достатнім.

Єдність – це гармонія множинності. Тому сьогодні розроблено спеціальні методики, спрямовані на цілий спектр властивостей людської психіки, створено диски для відповідного «занурення» у потрібні вібрації (їх можна слухати у «фоновому режимі»), готуються відповідні фахівці. Україна може стати центром, звідки може розпочати своє розповсюдження метод гармонізації ноосфери за музичним принципом.

Для початку варто вивчати існуючий в цій галузі педагогічний досвід.

Наприклад, надзвичайно цікавим є досвід педагога Світлани Садовенко, яка працює в київському дошкільному закладі. Її маленькі вихованці цілковито

занурені в український фольклор, постійно перебувають у його світі, де не лише пісня, а й дія, драматизація, обряд, гарні вишиванки тощо – все між собою взаємопов'язане, все перебуває в гармонії. Експериментально-науково доведено: виховання дітей у національному середовищі здатне спричинити ренесанс нації. Пісня є сокровенною суттю душі народу. Без рідного мелосу ж (і музичного, і мовного) можна просто загубитися у світі. Максимально озвучуючи ним своє реальне життя, ми убережемося від руйнівних вібрацій сучасного світу, полегшимо пошук виходу із кризової ситуації, пришвидшимо поступ своєї долі.

Ця можливість ґрунтується на відродженні прадавньої ролі музики не просто як мистецтва, а як сакрального інструменту буття. Сьогодні вже можна зробити цей процес усвідомленим і самокерованим, задати йому чіткий вектор.

Музика як носій сакральної інформації і як могутній інструмент впливу спроможна допомогти людині згармонізувати себе і свої стосунки зі світом. Саме поєднання педагогічних методів з керованим музичним впливом може зробити переворот у долі як окремої людини, так і суспільства загалом. Це найреальніший і найдешевший шлях до відродження нашого суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гоголь Н.* О малороссийских песнях // О литературе: Избр. статьи и письма. – М., 1952.
2. *Г. Побережна.* Музикотерапія як інноваційна технологія особистісного розвитку // Ставропігійські філософські студії. – Вип..2. – Львів.: Ставропігійон, 2008.
3. *Э.А. Мирзоян* Важные аспекты электрофизиологии (Наброски к теории) // Грани эпохи. – №27 – осень 2006 г.
4. *Бергер Л.Г.* Звук и музыка в контексте современной науки и в древних космических представлениях: Пространственный образ как модель художественного стиля. – Тб-си: Изд-во Тбил. ун-та, 1989. – 216 с.
5. *Геник С.* Музична терапія // В кн. Геник С. Людина. Сім'я. Україна. – І.-Франківськ: 2000.
4. *Драганчук В.М.* Музика як фактор психокоригування: історичні, теоретичні і практичні аспекти. – К., 2003
6. *Жарінова О.* Що таке музикотерапія? // Медицина світу. – 1997. – № 9

7. *Лебедева Л.Д.* Арт-терапия в системе педагогического образования / Личность: образование, воспитание, развитие. - Сб. статей и научных материалов. – Ульяновск: УлГПУ, 2002. - С. 77 – 85.
8. *Любан-Плоцца Б., Побережная Г., Белов О.* Музыка и психика: Слушать душой. – К.: «АДЕФ-Украина». – 2002. – 200 с.
9. *Паньків Л.* Вплив музики на психічне здоров'я особистості // Початкова школа. – 1999. – № 1. – С. 58 – 59
10. *Петрушин В.И.* Музыкальная психотерапия: Теория и практика: Учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 176 с.
11. *Побережная Г.И.* Музыкальная терапия как предмет совершенствования психокультуры //Проблеми педагогіки мистецтва. Сер.: Музична педагогіка і мистецтвознавство. – Зб.статей: Вип. I. – Ялта: РВВ РВНЗ КГУ, 2007. - С. 51–61.
12. *Побережна Галина.* Нетрадиційні джерела пізнання алгоритму буття // Ставропігійські філософські студії. – Вип..1. – Львів.: Ставропігійон, 2008. – С. 36-48.
13. *Побережная Г.И.* Художественный и сакральный аспекты музыкального метра // Метроритм-1. - К.: НАН України, Ін-т МФЕ ім. М.Т. Рильського.- 2002. - С.88-90.
14. *Смирнов В.С.* Единство «физики и лирики» в описании циклических процессов мироздания / Реальность и субъект. – Т.2. – 1998 – №2. – С. 114-122.
15. *Тарасов Г.С.* Потребность в классическом музыкальном искусстве как психологический феномен // Психологический журнал. — 1993. — Т.14. — №6
16. *Флоренская Т.А.* Мир дому твоему. Человек в человеке. - Воспитание школьников. – 1999. - № 1. – С. 34-39.
17. *Хойтен Конрад Ван.* Обучение судьбой: Принципы и процессы в обучении взрослых / Перевод с англ.. – К.: НАИРИ, 2006. – 276 с.
18. *Юсфин А.Г.* «Музыка – сила жизни». – СПб.: ООО «Аюрведа Плюс». – 2006.